

☒ Muistokirjoituksia ja muistelmia

Stuart Hall (1932–2014):

Kulttuurintutkimus, musta diaspora ja kamppailu neoliberalismia vastaan

Siinä missä tavarat tekevät itseään tykö ja vaikenevat omasta tuotantoprosessistaan, median ja akateemisen maailman näyttämölle nousevat ideat kuoriutuivat usein esiin kuin kananpojat: ne näyttävät syntyvän kivittömästi aiemmista ideoista, ei historian avoimista haavoista. Stuart Hall vastusti tällaista ajatusta ideoiden kepeästä sommittelusta. Hänen ajamansa kulttuurintutkimuksen projekti pyrki tuottamaan 'orgaanisia intellektuelleja' Gramscin tarkoittamassa mielessä: teoriaa ja käytäntöä välittäviä rajankävijöitä, tieteen ja arkijärjen välisiä kääntäjiä, politiikan ja eletyn elämän välittäjiä. He työskentelevät "samaa aikaan kahdella rintamalla", sillä heidän täytyy yhtäältä "olla teoreettisen työn kärjessä" ja toisaalta "intellektuellina välittäjä ajatuksena ja tietonsa niille, jotka eivät työnsä puolesta kuulu intellektuaaliseen luokkaan" (1992a, 281).

'Juurien' sijaan 'reitit'

Hall kasvoi Jamaikalla keskiluokkaisessa perheessä, joka isän puolelta "oli kotoisin maaseudulta ja ihonvärittään sangen tummaa" ja äiti puolestaan tuli "paljon vaalea-ihoisemmasta ryhmästä, joka suuntautui Englantiin ja plantaasitalouteen" (1996, 484). Vuonna 1951 äiti saattoi Rhodes-stipendin saanutta 18-vuotiasta poikaansa laivamatkalla 'kotiin' Englantiin. Äidin edustama 'takaisin juurille' piti sisällään niin vapautumista kuin alistumista. Hallille opiskelu Oxfordissa merkitsi kuitenkin irtautumista sekä äidistä että tämän koloniaalisesta 'isänmaasta'. Juurille palaamisen sijaan Hall lähti omille teilleen (*Roots vs. Routes*, ks. Hall 2004, 67). Keskustaan syrjäkulmilla saapuneena hän valitsi saman suunnan kuin jotkut englantilaisesta työväenluokasta kotoisin olleet opiskelijat, kuten Richard Hoggart ja Raymond Williams. He irtautuivat porvarillisesta eliittikulttuurista, joka sivuutti tylysti paitsi sen arkisen kulttuurin, josta he olivat lähtöisin, myös orastavan modernin massakulttuurin. Marxisin pariin Hall astui "takakautta", "vastassaan neuvostopanssarit Budapestissa" (1992a, 279). Vuonna 1956 maailmaa hätkähdyttäneet Unkarin miehitys ja Suezin kriisi, jonka yhteydessä Ranskan ja Israelin tukemat brittijoukot hyökkäsivät Egyptiin, merkitsivät

murrosta. Hall oli mukana toimittamassa 1957 perustettua *Universities and Left Review* -lehteä, ja sen yhdistyttyä samoihin aikoihin perustetun *The New Reasoner* -lehden kanssa hänestä tuli uuden *New Left Review*'n ensimmäinen päätoimittaja vuonna 1961. ”Pysy siellä meren toisella puolella äläkä palaa tänne aiheuttamaan meille vaikeuksia noilla kummallisilla ajatuksillasi”, viestitti äiti Jamaikalta (1996, 490).

Sisäänkoodaus/uloskoodaus

Richard Hoggart oli vuonna vuonna 1964 perustanut Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen (*Centre for Contemporary Cultural Studies*) Birminghamin yliopistoon, sillä kirjallisuuden professuurin ohella hän halusi jatkaa työväestön arkisen kulttuurin tutkimusta ja analysoida eritoten sitä, miten uusi kaupallinen massakulttuuri tuota kulttuuria muokkasi. Hallista tuli keskuksen ensimmäinen työntekijä ja Hoggartin lähdettyä vuonna 1968 UNESCO:n palvelukseen keskuksen johtaja vuoteen 1979 saakka. Tämän päivän näkökulmasta kuulostaa lähes uskomattomalta, että noina tutkimuksellisesti niin tuottoisina vuosina keskuksessa oli parhaimmillaankin vain kolme palkattua työntekijää. Keskuksen työ perustui työryhmiin, joiden toiminta limittyi toisiinsa sellaisella tavalla, että teoreettis-käsitteellisen ja empiirisen tutkimuksen välinen etäisyys onnistuttiin kuroma umpeen. Työryhmien keskuudessa käytiin jatkuvasti kiivaaksikin yltyneitä keskusteluja.

Noina vuosina syntyneessä ja myöhemmin kuuluisaksi muodostuneessa työpapereissaan Hall pyrki purkamaan vallitsevia viestintäteoreettisia malleja leimanneen lineaarisuuden. Hän hahmotti joukkoviestinnän monimutkaisena artikuloituneena kokonaisuutena, jota tutkittaessa täytyy ottaa huomioon sen eri momenttien suhteellinen itsenäisyys ja toisiinsa kytkeytymisen tapa, aivan kuten Marx oli tehnyt tutkiessaan tuotannon, kierron ja kulutuksen välisiä suhteita. Niinpä ”sisään- ja uloskoodauksen välillä ei ole välttämätöntä vastaavuutta” (1992b, 144). Lisäksi Hall analysoi joukkoviestintää Gramscin hegemoniateoreettisen ajattelun tasolla: tulkintamahti ei ole koskaan taattu ja täysin kiistaton, sillä on myös toisenlaisten uloskoodausten mahdollisuus, joskaan kyse ei kuitenkaan ole mistään täysin rajoittamattomasta semioottisesta prosessista. Tällaisen lähestymistavan kehittäminen oli tärkeää, koska ideologian toiminta perustuu juuri siihen, että hegemoninen perspektiivi esitetään ’luonnollisena’ ja ’itsestään-selvänä’.

Menestyksen dialektiikka

Kirjallisuuskritiikistä, työväestöön suuntautuneesta aikuiskasvatuksesta, avoimesta marxismista, media-analyysistä ja mustan diasporan kokemuksista kehittyi Englannissa 1950-luvulta lähtien yhdistelmä eri käytäntöjen vastahegemonisia analyysejä. Niistä muodostui kulttuurintutkimuksen nimellä tunnettu tavattoman menestyksenkäs akateeminen vientiartikkeli 1980-luvun lopulla. Tässäkin tapauksessa nähtiin, että

sisään- ja uloskoodaus eivät käy välttämättä yksiin: akateemisessa miljöössä ja siihen liittyvissä pyrkimyksissä ja paineissa herruuskriittiseksi rakennetusta projektista muovautui sellainen hallitseva tulkinta, joka palautti mukaan affirmatiivisen perspektiiviin. Tässä tilanteessa kaivataan dialektiikkaa: Siinä missä varhainen kulttuurintutkimus kamppaili ansiokkaasti tuolloin vallalla olleen dogmaattisen marxismin luokkareduktionismia vastaan, nyt luokkakysymys olisi tarpeen palauttaa postmodernisti uloskoodattuun projektiin. Siinä missä kulttuurintutkimuksen täytyi aiemmin kamppailla etenkin teoriavihamielisyyttä vastaan, myöhemmin Hall joutui ottamaan etäisyyttä amerikkalaisiin tutkintoihin sisäänkoodauksesta/uloskoodauksesta, joissa häntä pidetään ”puhtaana dekonstruktionistina”: ”Amerikkalainen reseptio dekonstruktiosta on vinyt siltä poliittisen terän ja tehnyt siitä eräänlaisen äyllisen leikkikentän. Ei ole tippaakaan väliä sillä, mitä teet sen avulla; kyse on sen osoittamisesta, miten tavattoman nokkela olet repimään hajalle kulloisenkin tekstin lähtöoletukset.” (1994, 264.)

Orgaanisten intellektuellien uudelleenlöytäminen

’Orgaaniseksi intellektuelliksi’ tuleminen tarkoittaa ”intellektuellin kytkeytymistä kehkeytyvään historialliseen liikkeeseen”. Ongelmaksi kuitenkin nousi, ”mitä tämä voisi merkitä brittiläisessä 1970-luvun kontekstissa” (1992a, 281). Siinä missä Gramsci saattoi vielä tukeutua työväenliikkeeseen, joka yhdistäisi eri vapautumispyrkimykset, uudessa tilanteessa vastarinta oli hajautumassa toisistaan erillisiin liikkeisiin: ympäristö-, nais- ja rauhanliikkeisiin, rasismien vastaiseen liikkeeseen jne. Hallin ansioista vähäisimpiä ei ole se, että hän antoi Gramscin käsitteelle muuttuneita olosuhteita vastaavaa uutta sisältöä. Hän ei esittänyt mitään yhtä suurta teoriarakennelmaa vaan teki lukuisia interventioita, joissa hänen vaateliias teoreettinen työnsä yhdistyi konkreettisten ongelmien analyysiin: artikkeleita, luentoja (myös televisiossa), puheita, haastatteluja, näyttelyjen ja taideprojektien organisointia, kampanjointia (esim. rasismia vastaan). Hall oli orgaaninen intellektuelli erityisesti kahdessa mielessä: neoliberalin populismin kriittikona ja mustan diasporakokemuksen jäsentäjänä. Jälkimmäiseen ilmaukseen sisältyvä viittaus juutalaisten diasporakokemukseen ei ole satunnainen. Myös mustien kokemus orjuudesta ja kolonialismista piti sisällään hajaannuksen, kärsimyksen ja kaipuun pelastuksesta. Hall piti kuitenkin sekä omassa elämässään että teoreettisessa ajattelussaan illuusiona sitä ajatusta, että ”voisi yksinkertaisesti ’palata jälleen kotiin’” (1996, 490).

Neoliberalin populismin kriitikko

Ennen siirtymistään Lontoon liepeillä pääpaikkaansa pitävään ja etäopetusta antavaan avoimeen yliopistoon (Open University) Hall oli Birminghamissä yhdessä muiden kanssa analysoinut oikeistolaisen autoritaarisen populismin kasvupohjaa. Rikollisuutta ja siirtolaisuutta yhteen niputtanut kampanjointi esitti ’lain ja järjestyksen

palauttamisen' kaivattuna ratkaisuna. Hall onnistuikin ennakoimaan Thatcherin vaalivoiton "thatcherismiä" analysoineessa artikkelissaan (1979), jossa tuo termi myös esiintyi ensi kertaa. Siinä thatcherismiä ei nähty vain pelkkänä taantumuksellisenä välinäytöksenä, vaan Hall analysoi siihen liittyvää taidokasta tapaa luoda kytköksiä arkiseen ajatteluun: "kansakunta, perhe, velvollisuus, auktoriteetti, arvot, omillaan toimeen tuleminen" ovat teemoja, joiden työstämisessä vedotaan "henkilökohtaiseen vastuunottoon yrittämisestä, palkinnoista kilpailemiseen sekä mielikuvaan yliverotetusta yksilöstä, jonka hermoja sosiaaliuilla eläminen kiristää ja jonka aloitteellisuutta holhousvaltio tukahduttaa" (1979, 17).

Hall jatkoi tällaisten konjektuurianalysien tekemistä yli 30 vuotta. Neoliberaalisti suuntautunut New Labour nousi Tony Blairin johdolla valtaan vuonna 1997 ja lujitti thatcherismin perintöä: "veronmaksajan" oli yhä päästävä eroon sosiaaliturvien "väärinkäyttäjistä" ja "kuluttaja" oli edelleen kaikki luokkarajat ylittävä hahmo (2011, 715). Nykyistä Cameronin johtamaa koalitiollahitusta Hall luonnehti kolmesta liberaalista hallinnosta pyrkimyksiltään "radikaaleimmaksi ja kunnianhimoisimmaksi" (emt., 718), ei vähiten sen vuoksi, että se on voinut toimia Thatcherin ja Blair/Brownin jo edeltä muokkaamissa olosuhteissa, joissa vastarinta on hyvin hajaantunutta.

Musta diaspora

Mustan diaspora-kokemuksen analyysoijana Hall toimi tärkeänä organisaationa intellektuellina. Kolonialistiseen 'emämaahan' saapumisen jälkeen Hall ei voinut välttyä kohtaamasta rasismia ja identiteettiä koskevia kysymyksiä. Oma ja pienen karibia-laisen siirtolaisjoukon elämää koskeneen teeman tärkeys kasvoi vuosien kuluessa ja liberaalin globalisaatioaallon myötä se syveni Hallin kohdalla filosofis-tieteelliseksi pohdinnaksi: 'vieraantuminen' ja 'juurettomuus' nousevat "arkkityyppisiksi myöhäis-moderneiksi kokemuksiksi" (1996, 490). Myös tässä Hallin teoreettisesti jäsentämä kokemus siirtyi reunoilta keskukseen: "Kiinnostavalla tavalla postkoloniaalisuus antoi eväitä elää 'postmodernissa' tai diasporisessa suhteessa identiteettiin" (emt.). Merkittävää on jälleen myös se, että Hall ei heittänyt lasta pesuveiden mukana. Sen sijaan että hän olisi postmoderniin tyyliin stilisoinut 'nomadisuuden' inhimilliseksi ominaisuudeksi, jota juhliitaan kriittikittömästi, hän painottaa reittien ja historioiden erityisyyttä. Ihmisten reitit eivät johda takaisin myyttisiin juuriin, eivät myöskään teoreettiselle ei-kenenkään-maalle. Elämme jatkuvissa 'käännösprosesseissa', jotka luovat kullekin oman paikan, josta käsin hän voi puhua.

Stuart Hall kuoli Lontoossa 10.2.2014. Jäämme kaipaamaan hänen ääntään.

Tämä on suomenkielinen versio LuXemburg-lehden numerossa 1/2014 ilmestyneestä tekstistä.

Kirjallisuus

Hall, Stuart (1979). The Great Moving Right Show. *Marxism Today*, January, 14–20.

Hall, Stuart (1992a). Cultural Studies and its Theoretical Legacies. Teoksessa: Grossberg Lawrence; Nelson, Cary & Treichler, Paula (toim.). *Cultural Studies*. New York – London: Routledge, 277–286.

Hall, Stuart (1992b). *Kulttuurin ja politiikan murroksia*. Tampere: Vastapaino.

Hall, Stuart (1994). Reflections upon the Encoding/Decoding Model. An Interview with Stuart Hall. Teoksessa: Cruz, Jon & Lewis, Justin (toim.). *Viewing, Reading, Listening*. Boulder: Westview Press, 253–274.

Hall, Stuart (1996). The Formation of a Diasporic Intellectual (haastattelijana Kuan-Hsing Chen). Teoksessa: Morley, David & Chen, Kuan-Hsing (toim.). *Stuart Hall. Critical Dialogues in Cultural Studies*. London - New York: Routledge, 484–503.

Stuart Hall (2004). *The Ironies of History. An Interview with Stuart Hall by Annie Paul*. *IDEAZ* 3, 2004, 53–80.

Hall, Stuart (2011). The Neo-Liberal Revolution. *Cultural Studies* 25: 6, 705–728.